

**AMPRENTA LA SOL A SOCIALISMULUI.
CONSTRUCȚII TEHNICO-EDILITARE ÎN SATUL ROMOS DIN JUD.
HUNEDOARA**

*

**THE GROUND MARKINGS OF SOCIALISM.
PUBLIC TECHNICAL INFRASTRUCTURES IN ROMOS OF
HUNEDOARA DISTRICT**

*

**L'EMPREINTE SUR LE SOL DU SOCIALISME.
INFRASTRUCTURES PUBLIQUES TECHNO-ADMINISTRATIVES
IN ROMOS, DEPARTEMENT HUNEDOARA**

Prof. drd. Adela Emanuela ORDEAN³⁹

Rezumat: *Amprenta la sol a socialismului manifestat în spațiul transilvănean Romos reprezintă infrastructura tehnico-edilitară apărută de-a lungul regimului comunist. La peste trei decenii de la dispariția totalitarismului de stânga, localitatea Romos expune pe al său teritoriu, atât intravilan cât și extravilan, materializarea unor proiecte socialiste menite, în perspectivă comunistă, să scoată satul românesc din starea de „înapoiere”: școala, căminul cultural, electrificarea, drumul, monumentul eroilor, dispensarul uman, muzeul satului.*

Cuvinte cheie: *satul Romos, regimul comunist, construcții tehnico-edilitare.*

*

Abstract: *The ground markings of socialism within the Transylvania territory of Romos represent the public technical infrastructures occurring along the communist regime reign. More than three decades later, since the left totalitarianism collapsed, Romos community exposes on its territory, wherever within or outside township, the accomplishment of some of the socialist projects. They were destined, in a communist manner, to improve the life of the inhabitants: schools, cultural community home, rural electrification, roads, heros monuments, medical dispensary and the local museum.*

Key words: *Romos village, communist regime, technical public work infrastructures.*

*

Résumé: *L'empreinte sur le sol laissée par le socialisme, survenue à Romos dans l'espace de Transilvanie, représente des infrastructures publiques techno-administratives apparues tout au long de la période du régime communiste. Plus de trois décades, après le collapse du totalitarisme de gauche, la localité Romos présente sur son territoire, à l'intérieur comme à l'extérieur de l'espace communal, l'accomplissement de quelques projets socialistes, destinés à sortir la commune du marasme archaïque et d'améliorer les conditions de vie des habitants: l'école, le foyer culturel, l'électrification du village entier, les routes, le monument des héros, le dispensaire médical et le musée du village.*

Mots clés: *Village Romos, régime communiste, infrastructures publiques techno-administratives.*

Cuvântările, mesajele, dările de seamă, rapoartele și declarațiile liderilor comuniști, Gheorghe Gheorgiu-Dej, respectiv Nicolae Ceaușescu, și ale partidului unic în general, elogiază într-o puternică măsură puterea creatoare a minții călăuzite de ideologia comunistă. „Opera de edificare a orînduirii socialiste în România”⁴⁰ își găsește începutul odată cu instalarea guvernării din anul 1948. Perspectiva comunistă atestă „crearea bazei tehnico-

³⁹ Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca, Școala Doctorală „Istorie. Civilizație. Cultură”; Liceul Teoretic „Aurel Vlaicu” Orăștie, jud. Hunedoara.

⁴⁰ *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, București, Editura politică, 1974, p. 38.

edilitare a societății socialiste”⁴¹, mai întâi în industrie și agricultură, în timpul planurilor cincinale din perioadele 1951-1955, 1956-1960, 1961-1965⁴², următorul cincinal, 1966-1970, având rolul de consolidator al construcției socialiste⁴³.

„Întreaga țară este un imens șantier al construcției economice și social-culturale, pe care mâna și mintea omului eliberat de exploatare făuresc viață nouă”⁴⁴ – cuvânta Gheorghe Gheorghiu-Dej la mitingul „oamenilor muncii” din 25 iunie 1960 de la București. Pornind de la aceasta, în rândurile ce urmează dorim a prezenta un segment din universul românesc a ceea ce s-a dorit a fi „înflorirea patriei” în așezarea rurală Romos din județul Hunedoara.

Amprenta la sol a socialismului din spațiul aflat în atenția prezentei cercetări, reprezintă infrastructura tehnico-edilitară apărută de-a lungul perioadei regimului comunist. La peste trei decenii de la dispariția totalitarismului de stânga, localitatea Romos expune pe teritoriul său, atât intravilan cât și extravilan, materializarea proiectelor socialiste ce au fost menite a scoate satul românesc din starea de „înapoiere” – în perspectivă comunistă, un ecou al vechiului regim și al lumii burghezo-moșierească.

1. „Ograda popii”: școala și căminul cultural

Încă din mai 1946, atunci când se derulau lucrările comitetului de reformă agrară, s-au luat decizii asupra edificării unor construcții din sfera lumii educaționale și culturale a satului. Amplasarea acestora viza locul numit „Ograda popii”, spațiu ce se găsea în proprietatea săsească. Odată cu reforma agrară din 1945, terenul a intrat în calculul expropriierilor. Astfel, în ziua de 26 mai 1946, comitetul de reformă agrară decide că din Ograda popii „se destinează ½ pentru loc edificarea școlii și ½ pentru casa culturală”⁴⁵.

Cele două edificii rămân la stadiul de proiect timp de mai multe decenii. Materializarea acestora realizându-se abia în deceniul VIII, respectiv începutul decadei următoare. Până atunci, au fost anexate corpuri cu săli de clasă „Școlii vechi”, în timp ce Sala Sașilor a fost transformată în „casă culturală”.

Școala

În anul 1955, informează „Drumul socialismului”, are loc începerea construcțiilor unui nou local pentru școala elementară de la nivelul comunei Romos. „Munca patriotică” este reprezentată de „țărani muncitori [care] cu 300 de atelaje, au transportat 500 m.c. de pământ și 5.000 bucăți de cărămidă de la o distanță de cca 3 km”. În continuare, aflăm că „în fruntea acestor acțiuni patriotice au fost comuniștii Basarab Aurel, Stoicoi Ioan precum și directorul școlii elementare Hoza Mircea”⁴⁶.

Câțiva ani mai târziu, „cetățenii” din satele Ardeu, Almaș, precum și Romos „au hotărât ca prin contribuție voluntară să lărgescă spațiile școlilor”. În acest sens, informează același periodic, se construiesc noi săli de clasă. Astfel, „munca patriotică” ce a fost desăvârșită la 1 mai 1961 aduce cinste zilei muncii, aspect pe care articolul ține să îl precizeze⁴⁷.

⁴¹ *Ibidem*, p. 39.

⁴² *Ibidem*.

⁴³ *Ibidem*, p. 40.

⁴⁴ Gheorghe Gheorghiu-Dej, „Cuvântare rostită la marele miting al oamenilor muncii din capitală organizat pe stadionul „23 August” cu prilejul încheierii lucrărilor Congresului al III-lea al P.M.R.”, în *Articole și cuvântări 1959-1961*, București, Editura politică, 1961, p. 203.

⁴⁵ APCR, Fond Reforma agrară, *Dosar 2/1945*, f. 20.

⁴⁶ Drumul socialismului – Organ al Comitetului Regional al P.M.R. Hunedoara și al Sfatului Popular Regional, <http://www.bibliotecadeva.eu/periodice/drumulsocialismului/1955/05/mobile/index.htm>, accesat: 04.09.2021.

⁴⁷ Drumul socialismului – Organ al Comitetului Regional al P.M.R. Hunedoara și al Sfatului Popular Regional, <http://www.bibliotecadeva.eu/periodice/drumulsocialismului/1961/05/mobile/index.html>, accesat: 04.09.2021.

Deceniul următor găzduiește lucrările edificării noii școli, construcție cu două nivele, amplasată între dispensarul uman și viitorul cămin cultural, pe locul fostei grădini a popii.

Căminul cultural

Inaugurarea căminului cultural are loc în timpul conducerii primarului Căstăian Ioan. În jurul evenimentului este derulată sărbătoarea Fiii satului. Realizată în august 1981, aceasta oficializează deschiderea impozantului cămin cultural. De-a lungul timpului edificiul a fost gazda mai multor evenimente, diverse prin tematică: întruniri, concursuri artistice, nunți, baluri etc.

Figura nr. 1: Inaugurarea căminului cultural⁴⁸.

2. Electrificarea

Prima pagină a periodicului „Drumul socialismului”, din 12 octombrie 1963, informează asupra noilor sate electrificate din cadrul raionului Orăștie. Astfel, la nivelul comunei Romos este atestată electrificarea satelor Romos și Vaidei. Proiectul de modernizare a fost întreprins în spirit socialist, corespondentul P. Ralint subliniind prestarea de către țărani a unui „număr însemnat de ore de muncă patriotică”⁴⁹.

„Becul electric s-a aprins” pentru prima dată în casele familiilor de colectivști, în ziua de 11 octombrie 1963. O contribuție aparte în efectuarea lucrărilor au avut-o „membrii comitetului de inițiativă în frunte cu tov. Sebastian Iordan, Ioan Bucur, Cornel Bălan, Ana Basarab și alții”⁵⁰.

3. Drumul

În vara anului 1957 - informează „Drumul socialismului”, în cadrul raionului Orăștie, au loc „noi construcții”. Astfel, drumul Gelmar-Romos-Romoșel cunoaște aprovizionarea cu piatră necesară în vederea întreținerii sale⁵¹.

⁴⁸ Colecția de fotografii Tudor Stăncioiu și Aurel Răduțiu.

⁴⁹ Drumul socialismului – Organ al Comitetului Regional al P.M.R. Hunedoara și al Sfatului Popular Regional , <http://www.biblioteca.deva.eu/periodice/drumulsocialismului/1963/10/mobile/index.html>, accesat: 04.09.2021.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 1.

⁵¹ Drumul socialismului – Organ al Comitetului Regional al P.M.R. Hunedoara și al Sfatului Popular Regional, <http://www.biblioteca.deva.eu/periodice/drumulsocialismului/1954/06/mobile/index.html>, accesat: 04.09.2021.

Doi ani mai târziu, în prima ședință a comisiei Sfatului Popular din Orăștie - recent format - au loc câteva hotărâri ce vizează zona de cercetare. Comisia constată că „sînt necesare lucrări de reparații la două fîntîni, un podeț la pîrîul Stricății, precum și două porțiuni de drum pe pantele din drumul Romosului și drumul [spre] Romoșel și Peret”. Angajamentul și răspunderea au aparținut deputaților Bodiștean Gheorghe, Andreșoi Petru și Oprița Miron, cetățenilor Iosif Ioan și Moranciu Iosif. De asemenea, „în zilele de 8 și 15 aprilie, a venit un însemnat număr de cetățeni la lucru la punctele fixate”.

Lucrările comisiei – informează corespondentul Mureșanu Alexandru, „au fost executate la timp”. Dincolo de acestea, publicația raională pune în evidență „munca patriotică” pe care o subliniază astfel: „au muncit cu multă sîrguință cetățenii...”, „s-a evidențiat în mod deosebit cetățeanul...”, „...răspunzînd chemării sfatului popular”, „a lucrat cu multă însuflețire fiind exemplu pentru ceilalți...”⁵².

Figura nr. 2: Artera principală din localitate⁵³.

Asemenea timpului prezent, și în vremea comunismului zona de cercetare cunoștea două artere stradale principale și altele secundare. Dintre acestea o singură arteră a cunoscut acoperirea cu asfalt în timpul regimului totalitar, aici fiind vorba de ceea ce în prezent se numește Strada Principală – „la uliță”. Modernizarea acestui sector de drum se derulează în timpul epocii ceaușiste, mai precis în decada a VIII-a a secolului trecut.

Privind din perspectiva utilității, construirea unui astfel de proiect era imperios necesară dacă ținem cont de aspectele geografice – artera leagă înspre sud Romosul de satul Romoșel, iar înspre nord de puncte cu importanță națională – și economice – numărul mare de navetiști, elevi și muncitori, transportul, producția GAC în gara Orăștiei.

4. Monumentul eroilor

Edificiu ridicat întru cinstirea memoriei și a sacrificiului sătenilor căzuți pe câmpul de luptă în primul și al doilea război mondial, Monumentul Eroilor simbolizează un proiect socialist, conceput ca idee și materializat în anii regimului ceaușist. În vederea cercetării sale, am ales în mod principal fotografia – privită ca document istoric. Această urmă a trecutului aduce în lumina investigației procesul edificării Monumentului Eroilor în așezarea de la Romos. În acest sens, colecția fotografică a familiei Groza Damian atestă două dintre

⁵² Drumul socialismului – Organ al Comitetului Regional al P.M.R. Hunedoara și al Sfatului Popular Regional, <http://www.biblioteca.deva.eu/periodice/drumulsocialismului/1956/05/mobile/index.html>, accesat: 04.09.2021.

⁵³ Colecția de fotografii Tudor Stăncioiu și Aurel Răduțiu.

activitățile de construire a monumentului, măsurarea terenului și munca de ridicare, în cadrul cărora remarcăm implicarea sătenilor.

Figura nr. 3: Măsurarea terenului pentru construirea Monumentului Eroilor⁵⁴.

Figura nr. 4: Munca de ridicare a Monumentului eroilor⁵⁵.

În continuare, imagini din aceeași colecție, la care se adaugă arhiva fotografică a familiilor Baba Ionel, Basarab Anuța și Căstăian Ioan, surprind cadre din timpul inaugurării monumentului. Evenimentul a avut loc în iarna anului 1974. Participanți au fost sătenii – deosebiți cu precădere prin îmbrăcarea portului popular specific zonei - și reprezentanți ai autorităților. Momentul inaugurării a cuprins discursuri, dezvelirea monumentului, depunerea

⁵⁴ *Ibidem.*

⁵⁵ *Ibidem.*

de coroane, prezența și activitatea cetelor de călușari – tineri și vârstnici – precum și a corului local.

Figura nr. 5: Inaugurarea Monumentului eroilor⁵⁶.

Figura nr. 6: Dezvelirea Monumentului eroilor⁵⁷.

⁵⁶ *Ibidem.*

⁵⁷ *Ibidem.*

Figura nr. 7: Ceremonial la inaugurarea Monumentului eroilor⁵⁸.

Figura nr. 8: Corul și călușarii din Romos la inaugurarea Monumentului Eroilor⁵⁹.

De la ridicarea sa, Monumentul Eroilor a găzduit diferite activități culturale ce au împreunat discursuri, depuneri de coroane, cântece etc.

⁵⁸ *Ibidem.*

⁵⁹ *Ibidem.*

5. Dispensarul uman

Un alt proiect socialist derulat la nivelul zonei de cercetare în anii perioadei ceaușiste este reprezentat de dispensarul uman. Unitatea medicală – privită din prisma fotografiei ca document istoric – a fost edificată, asemenea altor construcții, prin apelul la „munca patriotică”, respectiv cu sprijinul localnicilor.

Figura nr. 9: „Muncă patriotică” la construirea dispensarului uman¹.

Figura nr. 10: „Muncă patriotică” la construirea dispensarului uman².

¹ *Ibidem.*

² *Ibidem.*

Analizarea fotografiilor duce la identificarea brațelor de muncă masculină, cu vârstă diferită, utilizarea betonierei și a tehnicii de cofrare a betonului, existenței și folosirii autocamionetelor fabricate de cunoscuta uzină Steagul Roșu, etc.

Figura nr. 13: Dispensarul uman¹.

Figura nr. 14: Inaugurarea dispensarului uman².

Inaugurarea dispensarului uman se desfășoară într-un mod fastuos, remarcabil. Astfel, arhiva fotografică a familiei Niculae Stăncioiu, reliefează deschiderea oficială a unității medicale în anul 1978, evenimentul fiind parte a sărbătorii Fiii satului.

¹ *Ibidem.*

² *Ibidem.*

6. Muzeul satului

Viața culturală a localității în timpul comunismului este marcată, printre multe altele, de edificarea și inaugurarea Muzeului satului – moment desfășurat la începutul anilor '80. Deschiderea oficială surprinde deopotrivă prezența culturală românească și săsească. Alături de aceasta identificăm o serie de elemente cu simbolistică socialistă, precum oficialități ale partidului sau „șoimii patriei”.

Figura nr. 15: Inaugurarea Muzeului satului³.

Concluzii

La peste trei decenii de la căderea regimului comunist, edificii precum școala, căminul cultural, electrificarea, drumul, Monumentul eroilor, dispensarul uman sau muzeul satului, reprezintă câteva dintre proiectele tehnico-edilitare de natură socialistă ce au fost materializate în lumina scoaterii satului românesc din starea de „înapoiere”. Scopul era acela de a crea o nouă imagine a comunității țărănești, cu multă simbolistică și înfățișare socialistă; numai în acest fel se puteau diminua urmele materiale ale regimului burghezo-moșieresc.

Bibliografie selectivă

APCR, fond Reforma agrară, *Dosar 2/1945*.

Drumul socialismului – Organ al Comitetului Regional al P.M.R. Hunedoara și al Sfatului Popular Regional,

<http://www.bibliotecadeva.eu/periodice/drumulsocialismului/1955/05/mobile/index.htm>, accesat: 04.09.2021.

Drumul socialismului – Organ al Comitetului Regional al P.M.R. Hunedoara și al Sfatului Popular Regional,

³ *Ibidem*.

<http://www.bibliotecadeva.eu/periodice/drumulsocialismului/1961/05/mobile/index.html>, accesat:
04.09.2021.

Drumul socialismului – Organ al Comitetului Regional al P.M.R. Hunedoara și al Sfatului Popular Regional,

<http://www.bibliotecadeva.eu/periodice/drumulsocialismului/1963/10/mobile/index.html>, accesat:
04.09.2021.

Drumul socialismului – Organ al Comitetului Regional al P.M.R. Hunedoara și al Sfatului Popular Regional,

<http://www.bibliotecadeva.eu/periodice/drumulsocialismului/1954/06/mobile/index.html>, accesat:
04.09.2021.

Drumul socialismului – Organ al Comitetului Regional al P.M.R. Hunedoara și al Sfatului Popular Regional,

<http://www.bibliotecadeva.eu/periodice/drumulsocialismului/1956/05/mobile/index.html>, accesat:
04.09.2021.

Colecția Tudor Stăncioiu și Aurel Răduțiu – fotografii.

Gheorghe Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări 1959-1961*, București, Editura politică, 1961.

Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, București, Editura politică, 1974.